

Porezi - opšti pristup II

Doc. dr Damir Šehović

Sadržaj predavanja

- ◇ Poreska terminologija
- ◇ Principi oporezivanja
- ◇ Poreska evazija
- ◇ Prevaljivanje poreza
- ◇ Dvostruko oporezivanje
- ◇ Poreski sistem

Poreska terminologija 1

- ◆ **Poreski obveznik** je fizičko ili pravno lice koje je prema zakonu obavezno da plati porez
- ◆ **Poreski platac** je fizičko ili pravno lice koje u ime, ili za račun poreskog obveznika, vrši plaćanje poreza (isplatilac prihoda: preduzeće, banka, organizator igara na sreću...)
- ◆ **Poreski destinatar** je lice koje je po namjeri zakonodavstva pozvano da snosi poreski teret
- ◆ **Konačan platac** poreza je osoba koja stvarno snosi poreski teret, nezavisno od intencije zakona
- ◆ **Poreski jamac** je lice koje garantuje da će poreski obveznik udovoljiti poreskoj obavezi, kao i da će ako ovaj to ne učini on izmiriti poresku obavezu
- ◆ **Poreska sposobnost** je ekonomska mogućnost obveznika da odgovori svojoj poreskoj obavezi

16. oktobar 2023. 3

Poreska terminologija 2

- ◆ **Poreski izvor** čini sve ono čime poreski obveznik raspolaže i iz čega može da plati porez (prihod, dohodak i imovina)
- ◆ **Poreski objekat** (predmet oporezivanja) predstavlja svaku činjenicu, odnosno manifestaciju ekonomske snage koja pruža osnov da se uvede neki poreski oblik
(prihodi, dohodak, imovina, potrošnja, fizička egzistencija)
- ◆ **Poreska osnovica** je u novcu iskazana vrijednost poreskog objekta
- ◆ **Poreska stopa** označava iznos poreza u odnosu na poresku osnovicu
- ◆ **Poreska tarifa** predstavlja sistematizovan pregled poreskih objekata, odnosno osnovica i poreskih stopa
- ◆ **Poreska prijava** predstavlja izvještaj poreskog obveznika nadležnom poreskom organu o svim činjenicama bitnim za utvrđivanje poreza

16. oktobar 2023. 4

Poreska terminologija 3

Poreska osnovica

- ◇ Osnovni problem kod izračunavanja poreske osnovice je utvrđivanje njene visine
- ◇ Postoji više metoda za utvrđivanje poreske osnovice:
 - a) Indicijarna metoda;
 - b) Direktna metoda;
 - c) Indirektna metoda;
 - d) Službena metoda;
 - e) Metoda parifikacije.

16. oktobar 2023. 5

Poreska terminologija 4

Poreske stope

- ◇ Poreske stope mogu biti:
 1. Proporcionalne;
 2. Progresivne;
 3. Regresivne.
- ◇ **Proporcionalne stope** su stope kod kojih se sa promjenom poreske osnovice ne mijenja visina poreske stope
- ◇ Primjena proporcionalnih stopa ima za posljedicu nepromijenjene relativne odnose u snagama poreskih obveznika

16. oktobar 2023. 6

Poreska terminologija 5

- ◇ **Progresivne poreske stope** su stope kod kojih se sa povećanjem poreske osnovice povećava i poreska stopa
- ◇ Porast poreskih stopa može biti ravnomjeran, ubrzan i usporen, pa se na osnovu toga razlikuju:
 1. Proporcionalno progresivne poreske stope;
 2. Progresivno progresivne poreske stope;
 3. Regresivno progresivne poreske stope.

16. oktobar 2023. 7

Poreska terminologija 6

- ◇ Oporezivanje progresivnim poreskim stopama može se obaviti na dva načina, i to u obliku:
 1. Direktne progresije
 - a) stalna
 - b) raščlanjena
 2. Indirektne progresije
- ◇ **Kod stalne progresije** je poreska osnovica podijeljena na klase a progresivna stopa se primjenjuje na cjelokupan prethodni dio poreske osnovice
- ◇ Nedostatak: Pri malom povećanju poreske osnovice se značajno povećava poresko opterećenje
- ◇ **Kod raščlanjene progresije** je poreska stopa podijeljena na klase a povećana se poreska stopa primjenjuje samo na povećanje osnovice u toj klasi, a ne na cjelokupni dio poreske osnovice

Poreska terminologija 7

- ◊ **Kod indirektne progresije** se progresivne stope ne vide, tj. zbog određenih odbitaka od osnovice kod oporezivanja proporcionalnim stopama učinak je isti kao da je oporezivanje cjelokupnog iznosa izvršeno primjenom progresivnih stopa
- ◊ Učinak je isti kao da se radi o progresivnom oporezivanju iako se primjenjuju proporcionalne poreske stope
- ◊ **Regresivne poreske stope** su stope kod kojih se sa povećanjem poreske osnovice smanjuje poreska stopa
- ◊ Regresivni učinci oporezivanja su najčešći kod primjene posrednih poreza, a taj učinak je veći što je veća razlika u ekonomskoj snazi poreskih obveznika

16. oktobar 2023. 9

Principi oporezivanja 1

- ◊ Svaki poreski sistem se mora oslanjati na određene poreske principe
- ◊ Poreski principi treba da omogućе ispunjavanje određenih ciljeva poreske politike koji se u datom trenutku postavljaju
- ◊ Poreski principi važe za poreski sistem u cjelini, a ne i za svaki pojedinačni poreski oblik u tom sistemu
- ◊ Među ekonomistima koji su se bavili problematikom poreskih principa, najznačajnije mjesto pripada Adamu Smitu i Adolfu Vagneru

16. oktobar 2023. 10

Principi oporezivanja 2

◇ Poreski principi po Adamu Smitu:

1. Stanovnici svake države su dužni učestvovati u podmirivanju njenih rashoda srazmjerno dohotku koji ostvaruju pod njenom zaštitom;
2. Poreska obaveza mora biti tačno utvrđena;
3. Svaki porez treba da se naplaćuje u najpogodnije vrijeme i na način da ubiranje poreza bude što ugodnije;
4. Troškovi ubiranja poreza se moraju svesti na najmanji nivo.

16. oktobar 2023. 11

Principi oporezivanja 3

◇ Vagnerova klasifikacija poreskih principa:

- I Finansijsko-politički principi oporezivanja
 - 1) Izdašnost
 - 2) Elastičnost
- II Ekonomsko politički principi oporezivanja
 - 3) Izbor poreskog izvora
 - 4) Izbor poreskog oblika
- III Socijalno politički principi oporezivanja
 - 5) Univerzalnost poreske obaveze
 - 6) Ravnomjernost (pravednost) u oporezivanju
- IV Administrativni principi
 - 7) Određenost poreske obaveze
 - 8) Ugodnost plaćanja poreza
 - 9) Jeftinoća ubiranja poreza

16. oktobar 2023. 12

Poreska evazija 1

- ◇ Radnje i mjere koje preuzima poreski dužnik da smanji, ili u potpunosti izbjegne obavezu plaćanja poreza, nazivaju se **evazijom (izbjegavanjem) plaćanja poreza**
- ◇ Evazija poreza je posljedica nastojanja poreskog obveznika da smanji poreski teret
- ◇ Evazija se razlikuje od prevaljivanja poreza po tome što ovdje ne dolazi do plaćanja poreza
- ◇ Evazija poreza dovodi do preraspodjele poreskog tereta u društvu, u odnosu na istu koju je predvidio zakonodavac
- ◇ Evazija poreza može biti dvojaka, i to:
 1. Zakonita
 2. Nezakonita

16. oktobar 2023. 13

Poreska evazija 2

Zakonita poreska evazija

- ◇ Govorimo o zakonitoj poreskoj evaziji onda kada poreski dužnik preduzima mjere i radnje da svoju poresku obavezu, u cjelini ili djelimično umanja, a da pritom ne povrijedi zakon
- ◇ Zakonita poreska evazija se može sprovoditi na više načina:
 1. Mijenjanjem mjesta boravka, mjesta obavljanja određene djelatnosti ili vrste djelatnosti;
 2. Smanjenjem potrošnje ili odustajanjem od nabavke oporezovanih poreza;
 3. Vertikalnom koncentracijom u privredi;
 4. Korišćenjem “rupa u zakonu”;
 5. Promjenama tehničkog karaktera.

16. oktobar 2023. 14

Poreska evazija 3

Nezakonita poreska evazija

- ◇ Kada poreski dužnik izbjegava plaćanje poreza povrijeđujući pozitivne zakonske propise, riječ je o nezakonitoj poreskoj evaziji
- ◇ Postoje dva oblika nezakonite evazije:
 1. Utaja ili defraudacija poreza
 - a) Potpuna
 - b) Djelimična
 2. Krijumčarenje (šverc, kontrabanda)
- ◇ **Utaja (defraudacija)** – kada poreski obveznik uopšte ne prijavi ili netačno prijavi elemente za razrezivanje poreza (izbjegavanje plaćanja direktnih poreza)
- ◇ **Krijumčarenje (šverc)** – kada se roba nezakonito prebacuje preko granice (izbjegavanje plaćanja indirektnih poreza)

Prevaljivanje poreza 1

- ◇ **O prevaljivanju poreza** govorimo kada poreski obveznik prihvata poresku obavezu ali ne i namjeru da plati porez, već poreski teret snosi neka druga osoba
- ◇ Kod prevaljivanja poreza je osoba poreskog obveznika različita od osobe koja stvarno snosi poreski teret (konačnog platca poreza)
- ◇ Prevaljivanje se vrši kroz cijene, a pretpostavka je postojanje poreskog tereta i tržišnog mehanizma, odnosno da je poreska obaveza stvarno plaćena
- ◇ Poreska vlast kod prevaljivanja nije oštećena mada joj nije svejedno ko će snositi poreski teret, obzirom da bi time nefiskalni ciljevi oporezivanja mogli da izostanu

Prevaljivanje poreza 2

- ◇ Porez se (pretežno) prevaljuje na onu stranu tržišta koja je manje elastična
- ◇ Porez se prevaljuje više na potrošače ako je tražnja relativno neelastičnija u odnosu na ponudu
- ◇ Porez se prevaljuje više na proizvođače ako je ponuda relativno neelastičnija u odnosu na tražnju

16. oktobar 2023. 17

Prevaljivanje poreza 3

- ◇ U literaturi se javlja više teorija o prevaljivanju poreza, i to:
 1. Fiziokratska teorija;
 2. Apsolutna teorija;
 3. Teorija difuzije;
 4. Pesimistička teorija;
 5. Eklektička teorija;
 6. Socijalistička teorija.

16. oktobar 2023. 18

Prevaljivanje poreza 4

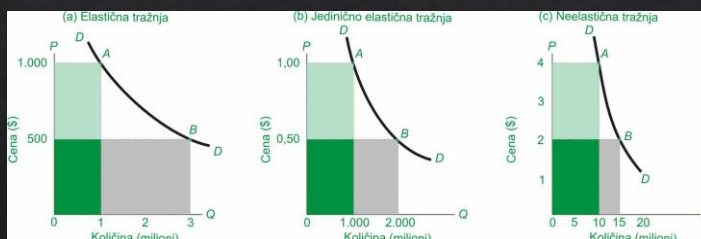
- ◇ Prevaljivanje se može posmatrati sa više različitih aspekata, tako da se razlikuje:
 1. Namjeravano i nenamjeravano prevaljivanje;
 2. Prevaljivanje unaprijed, unazad i bočno;
 3. Jednostruko i višestruko prevaljivanje.
- ◇ Faktori prevaljivanja poreza se mogu svrstati u tri osnovne grupe:
 1. Ekonomski;
 - a) elastičnost ponude i tražnje
 - b) monopoli
 - c) djelovanje konjunktura
 2. Subjektivni;
 3. Istorijski faktori prevaljivanja.

16. oktobar 2023.

19

Prevaljivanje poreza 5

- Cjenovna elastičnost tražnje pokazuje (mjeri) koliko tražena količina (tražnja) reaguje na promjenu cijene
- Neelastična tražnja (hleb, so, šećer...) → porez se lako prevaljuje na krajnjeg potrošača

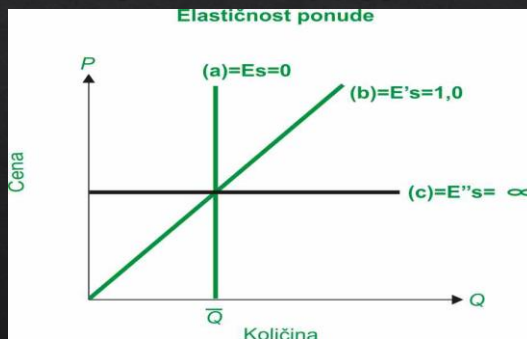

16. oktobar 2023.

20

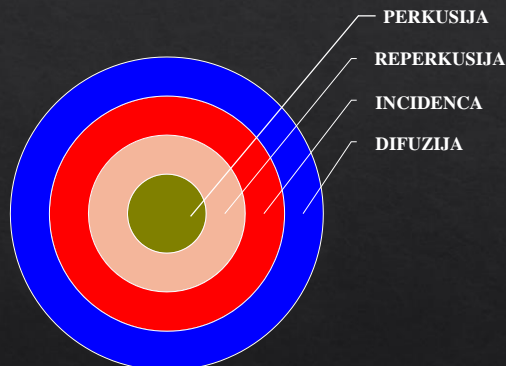
Prevaljivanje poreza 6

- ◊ Cjenovna elastičnost ponude mjeri koliko ponuđena količina reaguje na promjenu cijene
- ◊ Neelastična ponuda (poljoprivredni proizvodi) → poreski teret se ne može prevaliti na krajnjeg potrošača

Prevaljivanje poreza 7

- ◊ Faze prevaljivanja poreza su:
 1. Perkusija;
 2. Reperkusija;
 3. Incidenca;
 4. Difuzija.
- ◊ **Perkusija** – uvođenje obaveze plaćanja poreza i utvrđivanje poreskog obveznika
- ◊ **Reperkusija** – prevaljivanje poreza sa poreskog obveznika na drugu osobu
- ◊ **Incidenca** – javlja se konačan platac proizvoda
- ◊ **Difuzija** – prevaljeni porez se raspoređuje na cijelu ekonomiju

Dvostruko oporezivanje 1

- ◇ **Višestruko oporezivanje** postoji kada jedan poreski obveznik na isti poreski izvor plaća više različitih poreza
- ◇ Višestruko oporezivanje postoji kao:
 1. Dvostruko oporezivanje;
 2. Nadoporezivanje;
 3. Kumuliranje poreza.

16. oktobar 2023. 23

Dvostruko oporezivanje 2

Dvostruko oporezivanje

- ◇ **Dvostruko oporezivanje** je pojava u kojoj se isto lice (poreski obveznik) u vezi sa istim objektom oporezivanja oporezuje istim, ili sličnim porezima, za isti period od strane više poreskih vlasti koje su istog ranga
- ◇ Elementi dvostrukog oporezivanja su:
 1. Postojanje jednog poreskog obveznika;
 2. Postojanje jednog poreskog objekta;
 3. Postojanje istovrsnog poreza;
 4. Postojanje više poreskih vlasti istog ranga;
 5. Dvostruko istovremeno plaćanje poreza.

16. oktobar 2023. 24

Dvostruko oporezivanje 3

- ◇ Dvostruko oporezivanje se može javiti u tri oblika:
 1. Interno dvostruko oporezivanje;
 2. Dvostruko oporezivanje u granicama federativne države;
 3. Međunarodno dvostruko oporezivanje.

- ◇ Da bi se ograničilo neželjeno djelovanje dvostrukog oporezivanja preduzimaju se mjere za sprječavanje istog, i to:
 1. Unilateralne mjere (unutar jedne zemlje)
 - ◇ Sistem uračunavanja poreza plaćenog u inostranstvu;
 - ◇ Sistem sniženih poreskih stopa pri oporezivanju prihoda i dohotka oporezovanih u inostranstvu;
 - ◇ Sistem izuzimanja od poreza prihoda i dohotka ostvarenih u inostranstvu.
 2. Međunarodne mjere (bilateralne i multilateralne)

16. oktobar 2023. 25

Dvostruko oporezivanje 4

Nadoporezivanje

- ◇ **Nadoporezivanje** postoji ako se u istom periodu vremena isti poreski obveznik za isti poreski objekat oporezuje identičnim porezom od strane dvije poreske vlasti različitog ranga
- ◇ Elementi nadoporezivanja su:
 1. Postojanje jednog poreskog obveznika;
 2. Postojanje istog poreskog objekta;
 3. Postojanje više istovrsnih poreza;
 4. Isti period vremena;
 5. Postojanje više poreskih vlasti različitog ranga.

16. oktobar 2023. 26

Dvostruko oporezivanje 5

Kumuliranje poreza

- ◇ **Kumuliranje poreza** je pojava kada isti poreski obveznik na isti poreski izvor plaća više raznovrsnih poreza
- ◇ Elementi kumuliranja poreza su:
 1. Postojanje jednog poreskog obveznika;
 2. Postojanje istog poreskog objekta;
 3. Isti period vremena;
 4. Postojanje više raznovrsnih poreza.

16. oktobar 2023. 27

Poreski sistem 1

- ◇ **Poreski sistem** je skup svih poreskih propisa i normi jedne zemlje, povezanih u jednu cjelinu, u cilju ostvarenja ciljeva poreske politike
- ◇ Poreski sistem u užem smislu - ukupni poreski oblici jedne zemlje
- ◇ Poreski sistem u širem smislu - sistem javnih prihoda
- ◇ Na poreski sistem utiču brojni faktori:
 - ✓ Istorijski razvoj;
 - ✓ Privredna struktura;
 - ✓ Veličina zemlje;
 - ✓ Broj stanovnika;
 - ✓ Dohodak per capita;
 - ✓ Političko uređenje i sl.
- ◇ Ne postoje dva identična poreska sistema u svijetu

16. oktobar 2023. 28

Poreski sistem 2

- ◇ Poreske sisteme, prema obliku u kojem se mogu pojaviti, dijelimo na:
 - ✓ Poreski monizam
 - ✓ Poreski pluralizam
- ◇ **Poreski monizam** je takav poreski sistem koji predviđa samo jedan, i to jedinstveni porez
- ◇ Ideja poreskog monizma stara je nekoliko vjekova a najjače je vezana za fiziokratsko učenje o zemlji kao jedinom izvoru bogatstva
- ◇ Kroz istoriju su se mijenjali prijedlozi za taj jedinstveni porez, počev od poreza na zemljišnu rentu, pa sve do poreza na kapital, poreza na dohodak, poreza na energiju i sl.

16. oktobar 2023. 29

Poreski sistem 3

- ◇ Osnovne prednosti poreskog monizma su:
 1. Poresko-tehnička jednostavnost;
 2. Niži administrativni troškovi;
 3. Niži troškovi plaćanja;
 4. Olakšana poreska kontrola.
- ◇ Osnovne slabosti poreskog monizma su mnogo izraženije i svode se na:
 1. Nužnost postojanja vrlo visokih poreskih stopa;
 2. Nužnost postojanja velike poreske presije;
 3. Velika evazija poreza;
 4. Nedovoljna sredstva;
 5. Negativni psihološki efekti i sl.

16. oktobar 2023. 30

Poreski sistem 4

- ◇ **Poreski pluralizam** je sistem koji je sastavljen od više poreskih oblika
- ◇ Poreski pluralizam je danas dominantan oblik poreskog sistema
- ◇ Pluralni poreski sistem mora predstavljati kombinaciju različitih poreza i drugih javnih prihoda pogodnih za ostvarenje kako fiskalnih, tako i brojnih nefiskalnih ciljeva (ekonomskih, socijalnih, političkih...)
- ◇ U savremenim poreskim sistemima se srijeće veći broj poreskih oblika, a najčešće se radi o sljedećim porezima:
 - ✓ Porezi koji pogađaju prihod, dohodak ili imovinu;
 - ✓ Porezi koji pogađaju porast vrijednosti imovine i njen prenos;
 - ✓ Porezi koji pogađaju trošenje dohotka, prihoda i imovine.

16. oktobar 2023. 31

HVALA NA PAŽNJI!

damirsehovic@yahoo.com

16. oktobar 2023. 32